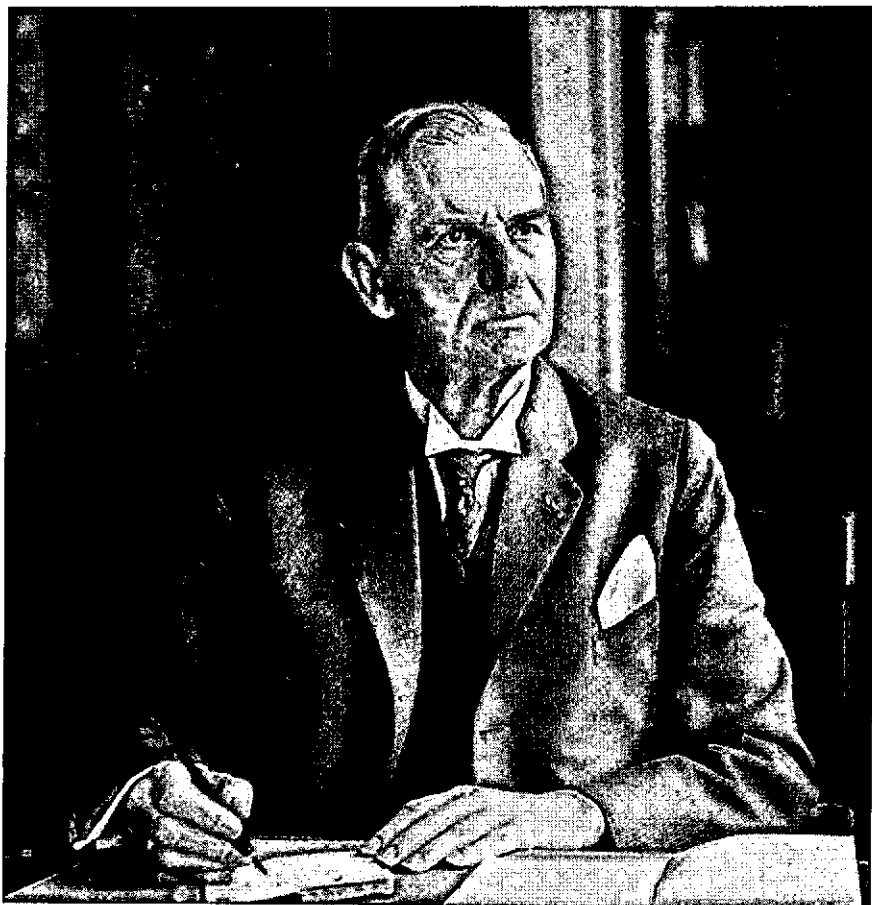

In memoriam

ETIENNE DANIEL VAN DISSEL

De ouderen onder ons, die van Dissel hebben gekend en met hem hebben mogen samenwerken in de lange periode waarin hij de bosbouw in ons land heeft gediend, zullen ongetwijfeld bij het vernemen van zijn overlijdensbericht in gedachten terug zijn gegaan naar de tijd van vóór

de laatste wereldoorlog. Het was immers in die periode van geleidelijke ontwikkeling van de bosbouw en van langzaam groeiende erkenning van de betekenis van het bos voor onze samenleving, dat van Dissel met inzet van zijn gehele persoon voor de belangen van de Nederlandse bosbouw op de bres heeft gestaan.

Ik geloof dat het een grote verdienste van van Dissel is geweest dat hij

zijn tijd goed heeft begrepen en daardoor de juiste weg heeft weten te vinden om zijn doeleinden te bereiken. Hij kende veel mensen; hij zocht ze op, zowel zijn medestanders als zijn tegenstanders. Hij bereidde de plannen, waarvan hij overtuigd was dat zij goed en in 's lands belang waren, gedegen voor en zocht dan geleidelijk de wegen om er belangstelling voor te winnen en ze tenslotte verwezenlijkt te krijgen. Wij leefden in die tijd minder snel dan thans, waardoor bepaalde plannen hun betekenis lang behielden en de voorbereiding en de verwezenlijking tijd mochten vragen.

Naast zijn leidinggevend werk voor het Staatsbosbeheer van 1902 tot 1937 was hij ongetwijfeld ook een van de leidinggevende krachten voor het algemene bosbelang in ons land. Wij moeten bedenken, dat er in die tijd geen georganiseerde samenwerking was tussen de diverse belangengroepen die onze bosbouw kent. Bosschap en Vereniging van Boseigenaren waren onbekende begrippen. Overleg over bosbouwproblemen vond veelal plaats tussen het Staatsbosbeheer, de Nederlandsche Heidemaatschappij, een particuliere bosbouwer, de hoogleraren uit Wageningen en, als het om behoud van natuurschoon of toerisme ging, ook met de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten in Nederland of met de A.N.W.B., die dan gewoonlijk werden vertegenwoordigd door ir. J. P. van Lonkhuyzen, Jhr. W. H. de Beaufort, prof. A. te Wechel, mr. P. G. van Tienhoven en Edo Bergsma. Uit de aard der zaak was er ook veel contact met de Nederlandse Bosbouw Vereniging, als studiecetrum en in veel gevallen ook pleitbezorgster voor de bosbouwbelangen in ons land.

Op deze wijze heeft van Dissel, veelal zelf initiatieven nemend en in andere gevallen krachtig medewerkend en steunend, zeer veel kunnen bijdragen tot de ontwikkeling van de bosbouw in ons land. Hij kon dit bereiken dankzij zijn goed inzicht, zijn grote werkkraft, geduld en doorzettingsvermogen en niet het minst dankzij zijn hoge karaktereigenschappen. Hij wist met wel-overwogen plannen zijn medewerkers te bezielen en kon zo bereiken dat zij zich inzetten voor een goede zaak, waarin hij zelf voorging. Dat hij daarbij ook veel van zijn medewerkers eiste, was onvermijdelijk. Bijzondere zorg wenste hij besteed te zien aan de brieven, plannen en het kaartwerk, kortom aan alles dat van het Staatsbosbeheer uitging.

Van Dissel was wars van een niet geheel juiste voorstelling van zaken en ik geloof dat hij, mede door zijn eerlijkheid en betrouwbaarheid jegens ieder, groot gezag en waardering heeft verworven, niet alleen bij zijn medewerkers maar ook de velen waarmede hij in en buiten zijn werk in aanraking kwam, zowel in het binnen- als in het buitenland.

De waardering voor het werk van van Dissel voor onze bosbouw, zowel door de regering als daarbuiten kwam tot uiting door zijn benoeming bij Kon. Besluit van 27 augustus 1921 tot Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw en zijn benoeming tot Lid van Verdienste van de Nederlandse Bosbouw Vereniging bij besluit van de algemene vergadering van die vereniging van 8 oktober 1937.

Geheel passend in zijn levenshouding waren ook zijn activiteiten in het dagelijkse leven. Zo was hij vele jaren een zeer gewaardeerd lid van de Rotaryclub Utrecht en verleende steeds medewerking als het ging om verbeteringen op maatschappelijk gebied. Evenals zijn vader, die predi-

kant was in Bladel en tevens voorzitter van de Vereeniging tot Behartiging van de Belangen der Nederlandse Verpleegden te Gheel (België) heeft ook van Dissel zich ingezet om geestelijk en lichamelijk minder volwaardigen bij te staan. Bekend is zijn actieve medewerking aan de Nederlandse Centrale voor Practische Hulpverlening te Groesbeek.

Na het verlaten van de ambtelijke dienst op 1 september 1937, bleef de belangstelling van van Dissel gericht op het wel en wee van de bosbouw in ons land. Op verzoek van het Dagelijks Bestuur van de Stichting „Het Nationale Park De Hoge Veluwe" heeft van Dissel, tezamen met andere deskundigen een plan voor behandeling van de bossen en woeste gronden voor dat zo belangrijke nationale park opgesteld.

In het begin van de oorlog verliet van Dissel Utrecht om zich in Ellecom te vestigen. De fraaie bossen en monumentale beplantingen in deze streek hadden zijn bijzondere liefde. Een zware slag trof hem toen mevrouw van Dissel is overleden. Zij heeft hem bij alles wat hij nodig had om, in verband met zijn gezondheid, zijn werk goed te kunnen doen met voorbeeldige liefde en toewijding ter zijde gestaan. Na haar overlijden is de gezondheidstoestand van van Dissel zeer geleidelijk achteruitgegaan; hij bleef wel belangstellend in alles wat zich rondom de bosbouw in ons land afspeelde, doch de geestelijke kracht om het te beleven en te begrijpen werd steeds meer ontoereikend tot op 7 november 1959 het einde kwam.

Wij hebben in van Dissel een bekwame en volijverige medewerker verloren aan wie vooral het Staatsbosbeheer grote dank is verschuldigd en wiens naam zowel in ambtelijke bosbouwkringen als daarbuiten steeds zal blijven voortleven.

Prof. Jager Gerlings heeft in de september-aflevering van het Nederlands Bosbouw Tijdschrift van de 10e jaargang (1937) ter gelegenheid van het aftreden van van Dissel als directeur van het Staatsbosbeheer een zeer uitvoerig en volledig overzicht gegeven over het leven en werken van van Dissel. Het is dus niet te vermijden dat ik bij het schrijven van deze herinnering in herhalingen moet vervallen, maar, mede gezien de grote spanne tijds tussen het beëindigen van zijn loopbaan in 1937 en zijn overlijden in 1959 en de beoordeling uit het huidige tijdsgewricht, geloof ik niet met een verwijzing naar eerstgenoemde beschouwing te mogen volstaan; hierdoor zou mijns inziens aan het grote respect voor van Dissel tekort worden gedaan.

E. D. van Dissel werd op 19 augustus 1872 in Bladel geboren; hij was de jongste zoon uit het grote gezin van Ds. E. J. F. van Dissel.

Van Dissel ontving een gymnasiale opleiding in Arnhem, doch moest het gymnasium juist vóór het eindexamen wegens een ernstige ziekte verlaten. Na herstel van zijn gezondheid is van Dissel van 1893—1896 practisch werkzaam geweest in Breda, bij de oud-Indisch houtvester A. J. van Schermbeek, die sinds 1891 werkzaam was als bosbouwkundige bij het Domeinbestuur voor het beheer van de domeinbossen en heidevelden nabij Breda. Het zal voor een ieder die van Schermbeek heeft gekend begrijpelijk zijn dat door deze practijk bij de jonge van Dissel oprechte belangstelling en liefde voor het bos ontstond, die hem deed besluiten zijn toekomst in de bosbouw te zoeken.

Na in 1897 als rentmeester werkzaam te zijn geweest bij Jhr. Sandberg van Leuvenum, vertrok van Dissel in het voorjaar van 1898 naar München om zijn studie in de bosbouw voort te zetten. Reeds in het einde van 1898 keerde hij uit München terug om te voldoen aan het verzoek van de toenmalige directeur van de Ned. Heidemaatschappij, dr. H. J. Lovink, om bij die maatschappij in dienst te treden. Op 1 januari 1899 werd hij definitief aan de Ned. Heidemaatschappij verbonden, waarna hij reeds op 27 december 1899 werd aangewezen als „adjunct-directeur voor de afdeling Boswezen”.

Van zijn werkzaamheden bij de Ned. Heidemaatschappij zou ik willen noemen de voorbereidingen en het begin van de bekende bos- en landbouwtontginningen in Twente en de Peel, alsmede de aankoop en het ontwerpen van een plan van ontginning van heidegronden onder Hogelen Lage Mierde voor de Levensverzekeringsmaatschappij „de Utrecht”.

Van 1 november 1901 — toen de directeur van de Ned. Heidemaatschappij, dr. H. J. Lovink benoemd werd tot Directeur-Generaal van de Landbouw — tot 1 juli 1902 trad van Dissel op als wnd. directeur van de Ned. Heidemaatschappij om daarna, toen de heer Nengerman werd benoemd tot directeur van de Ned. Heidemaatschappij, nog tot 16 februari 1905 werkzaam te blijven als inspecteur, chef van de afdeling Boswezen van die maatschappij.

Inmiddels was op 21 juli 1899 het Staatsbosbeheer opgericht; de leiding daarvan werd opgedragen aan een inspecteur der „Staatsbossen en Ontginningen”, waarvoor werd aangewezen de toenmalige directeur van de Ned. Heidemaatschappij, dr. H. J. Lovink. Bij het waarnemen van diens taak op 1 november 1901, mogen wij dus rekenen dat de ambtelijke werkzaamheden van van Dissel bij het Staatsbosbeheer zijn begonnen.

Op 1 juli 1902 kreeg dit meer duidelijke vorm toen hij werd aangewezen als tijdelijk inspecteur der „Staatsbossen en Ontginningen”, gevolgd door zijn benoeming op 16 februari 1905 tot inspecteur der „Staatsbossen en Ontginningen”, een naam, die op 1 april 1917 werd omgezet in inspecteur van het „Staatsbosbeheer” en op 1 januari 1923 in directeur van het „Staatsbosbeheer”.

Ik mag als bekend veronderstellen, dat in het einde van de 19e eeuw de denkbeelden over de bemoeienis van de overheid met de ontginning van woeste gronden en de bebossing daarvan zich belangrijk gewijzigd. In een rapport van een commissie, ingesteld door de Maatschappij van Nijverheid (1892) en in een rapport van het Ned. Landbouw Comité, getiteld: „Het bosch in de huishouding van de Staat” (1895) wordt er o.a. erop aangedrongen, dat de staat de verkoop van woeste gronden en bossen zal beëindigen en voort zal gaan zelf de bebossing van deze en nog aan te kopen woeste gronden ter hand te nemen en zal bevorderen dat ook de voor bebossing geschikte woeste gronden van gemeenten worden bebost en als zodanig in stand worden gehouden.

Reeds in 1889 had de regering maatregelen voorbereid om te komen tot een beter beheer van de domeinbossen bij Breda, terwijl in 1891 een aanvang werd gemaakt met de ontginning en bebossing van heidevelden onder Chaam en Gilze, in 1894 met de bebossing der staatsduinen onder Schoorl en in 1895 met de bebossing der staatsduinen en Mientgronden op Texel. In 1897 werd nabij Kootwijk een grote oppervlakte zand en heide door de staat aangekocht, waarna met de bebossing daarvan spoe-

dig een begin werd gemaakt. De duinbebossingen onder Schoorl en op Texel en de heidebebossingen nabij Kootwijk werden in den beginne uitgevoerd door de Ned. Heidemaatschappij. Na de instelling van het Staatsbosbeheer ging de uitvoering der werkzaamheden geleidelijk over naar het Staatsbosbeheer.

Hoewel, zoals wij zagen de omstandigheden om te komen tot een staatsbosbezit, mede door bebossing van woeste gronden bij het begin van de werkzaamheden van van Dissel gunstig lagen, was het, zoals prof. Jager Gerlings terecht in zijn genoemd herdenkingsartikel opmerkt, toch niet zo, dat slechts reeds gerijpte vruchten behoeften te worden geplukt. Veel misvattingen moesten worden rechtgezet en er moest veel geschieden om een juist begrip over de betekenis van de bosbouw ingang te doen vinden.

Met het hem eigen rustige beleid zette van Dissel zich voor deze taak, waarbij het beheer der domeingronden voorop stond. Deze besloegen toen in totaal een oppervlakte van ruim 13.300 ha: de bossen en heide nabij Breda, de duinen onder 's-Gravenhage en Wassenaar met het Haagse bos en de Plaats ter Nieuwburg, de duinen nabij Schoorl en op Texel en heide en zand nabij Kootwijk.

Gezien het inzicht, dat de Staat mede tot taak heeft woeste gronden, die niet in de eerste plaats voor landbouwdoeleinden geschikt zijn, te verwerven voor bebossing, richtte de aandacht van van Dissel zich, naast uitbreidingen van de reeds aanwezige domeinen, vooral op de heidevelden en zandverstuivingen in Drente en Z.O. Friesland. Bij Odoorn en Dwingelo zijn de eerste complexen heide en zand gekocht, die de kern vormen van de uitgestrekte bossen, die de staat thans in dit gedeelte van ons land bezit.

Een belangrijke expansie van het beheer van staatsdomeinen door het Staatsbosbeheer werd verkregen door de overdracht van het Departement van Financiën van de domeingronden op Vlieland en Terschelling. Veel heeft van Dissel gedaan om, met zijn medewerkers het volledige terreinbeheer op de Waddeneilanden in goede banen te leiden en de juiste bestemmingen te vinden van dit voor ons land zo belangrijke staatsbezit. Aanvankelijk stond de bebossing van de duinen voorop en van Dissel heeft hiervan veel studie gemaakt. Van zijn hand verschenen, naast een vlugschrift van zijn eigen dienst over de vastlegging en ontginning der duinen, speciaal in Schoorl en op Texel, ook enkele algemene publikaties over duinbebossing. Al spoedig bleek dat bij het beheer van deze domeinen ook met andere facetten, die wij tegenwoordig samenvatten met de woorden: natuurbescherming, landschapsverzorging en recreatie, rekening moest worden gehouden. Wij mogen wel stellen dat, dankzij zijn voorzichtig beleid en zijn vooruitziende blik hier veel goeds tot stand is gebracht.

In de laatste jaren van de eerste wereldoorlog en onmiddellijk daarna werden onze bossen, die in hoofdzaak in particuliere handen waren, bedreigd door de grote vraag naar hout. Ook hier stond van Dissel op de bres en van die tijd dateren de aankopen door het Staatsbosbeheer van belangrijke boscomplexen, zoals het Ugehelse bos, de Emmerdennen en het Speulder- en Spriederbos.

Indien wij de uitbreiding van het Staatsbosbeheer in grote lijnen verder vervolgen, ontmoeten wij perioden, waarin uit een oogpunt van werk-

verruiming cultuurtechnische werken werden uitgevoerd en ook bebos-singen werden aangelegd. Dit was reeds, zij het in beperkte mate, het geval in 1915 en 1916 in Dwingelo en Odoorn en enige jaren later ook op de overige terreinen van het Staatsbosbeheer. Toen bleek dat de werkgelegenheid in de Drentse boswachterijen ontoereikend was, is in 1922—1923 overgegaan tot belangrijke aankopen op de heidevelden aldaar, die aanleiding zijn geweest tot de stichting van de boswachterijen Gieten, Gees, Schoonlo en Hardenberg. In latere jaren, tussen 1932 en 1937 was wederom werkverschaffing op grote schaal nodig en zijn gronden aangekocht waarop de boswachterijen Grollo, Sleenerzand, Borger, Hooghalen, Ruinen, Staphorst en Leende zijn gesticht.

Door deze ontwikkeling groeide de oppervlakte van de onder het Staatsbosbeheer ressorterende gronden in de 35 jaren dat van Dissel de leiding van de dienst had van 13.300 ha tot rond 50.000 ha.

Het is duidelijk, dat de bebos-sing van deze uitgestrekte terreinen van verschillende gesteldheid veel problemen opwierp. Door zijn soepele leiding bood hij zijn medewerkers ruimschoots gelegenheid de oplossingen te zoeken, waaraan hij ook zelf, vooral in de beginperiode, toen zijn tijd nog niet zozeer in beslag werd genomen door velerlei andere taken, een belangrijk aandeel had. Ik denk hier bijvoorbeeld aan de grote betekenis die zaad van goede herkomst voor onze bosbouw heeft. Reeds in 1911 vestigde hij in één van de eerste vlugschriften, die het Staatsbosbeheer heeft uitgegeven, de aandacht op dit vraagstuk en liet in Kootwijk een uitgebreide reeks herkomstproefvelden voor de groveden aanleggen. Nog in hetzelfde jaar behandelde hij voor de Ned. Bosbouw Vereniging de vraag, of het gebruik van inheems grovedennenzaad voor onze bossen te verkiezen is boven uitheems zaad. Dankzij mede zijn initiatief en in samenwerking met de Ned. Heidemaatschappij kon in 1926 de Vereniging tot Waarborg van de Herkomst van Zaad en Planten van de Groveden (W.H.G.), waarvan hij vele jaren voorzitter is geweest, worden opgericht.

Ook de bosbescherming en het bestrijden van ziekten en plagen had zijn aandacht. Door ruime verspreiding van twee zeer goed uitgevoerde platen van schadelijke insecten en zwammen is dit probleem onder de aandacht van velen gebracht, ook op de scholen.

Door studiereizen en contacten met buitenlandse deskundigen hield van Dissel zich op de hoogte van de vooruitgang van de bosbouw in andere landen. Zo gaf zijn deelneming aan het 2e Wereldbosbouwcongres te Boedapest in 1936 hem aanleiding in ons land te komen tot de oprichting van het Comité ter Bestudering en Bestrijding van Insektenplagen in de Bosbouw, dat thans is geïncorporeerd in het Itbon.

Van Dissel was er van overtuigd dat op velerlei gebied bosbouwkundig onderzoek moest worden verricht, speciaal ten behoeve van de omstandigheden die zich in Nederland voordoen. Reeds in 1906 hield hij op de algemene vergadering van de Ned. Heidemaatschappij een inleiding over het nut van een proefstation voor de bosbouw, dat echter als Rijksbosbouwproefstation, los van het Staatsbosbeheer en de Landbouwhogeschool pas in 1919 werd opgericht. Kort na het overlijden van de directeur E. Hesselink werd het station in 1931 uit bezuinigingsoverwegingen opgeheven. Het moest helaas tot 1947 duren alvorens, in T.N.O.-verband, het bosbouwproefstation, dat wij thans kennen, zijn werkzaamheden weer kon beginnen.

Ik wees er reeds op dat van Dissel naast het eigenlijke bosbeheer op de domeingronden open oog had voor alle andere belangen die het bos dient. Hij begreep dat bij de bosaanleg, ook al geschiedde deze op deskundige wijze, waarbij door wegtracering en anderszins met esthetische vormgeving rekening is gehouden, voorzichtigheid moet worden betracht ten aanzien van natuurwetenschappelijke waarden en dat het nodig kan zijn bepaalde terreinen te bewaren, door ze als natuureservaat buiten de bebossing te houden. Hij verzocht enkele deskundigen hem bij het opzoeken van deze terreinen en bij het beheer daarvan ter zijde te staan. Deze deskundigen vormden, onder voorzitterschap van prof. dr. Th. Weevers, de Commissie van Advies inzake de Natuurmonumenten van het Staatsbosbeheer, die als een voorloper is te beschouwen van de Natuurwetenschappelijke Commissie van de Voorlopige Natuurbeschermingsraad.

Op de hiervóór geschetste wijze heeft van Dissel gestreefd tot een volledig en verantwoord beheer der Staatsbossen te komen. Daarbij kreeg hij herhaaldelijk aanraking met militaire en andere instanties, die van de onder het Staatsbosbeheer ressorterende gronden gebruik wilden maken voor bepaalde doeleinden. Ik wil hier slechts memoreren de plannen van de Gemeente Amsterdam om op de centrale Veluwe een waterwinplaats te stichten voor de watervoorziening van onze hoofdstad. Deze plannen hebben geleid tot samenwerking tussen de daarbij belanghebbende instanties en resulteerden in 1927 in de instelling door de Minister van Binnenlandsche Zaken en Landbouw van de Commissie inzake de Wateronttrekking aan de Veluwe, waarvan van Dissel voorzitter was. In 1933 bracht de commissie een uitvoerig rapport uit over deze wateronttrekking en kreeg, zij het in gewijzigde vorm, een blijvende status in de Commissie inzake de Wateronttrekking aan de Bodem (CoWaBo); ook van deze commissie is van Dissel vele jaren voorzitter geweest.

Zoals wij zagen stond bij de instelling van het Staatsbosbeheer ook de ontginning en bebossing van woeste gemeentegronden in het centrum der belangstelling. Van Dissel, die de omstandigheden op het Brabantse land van huis uit kende, heeft bij de bevoegde autoriteiten bepleit en mede bevorderd, dat het beheer en de bestemming van het veelal zeer uitgestrekte grondbezit van de gemeenten, kortom de gehele grondpolitiek in betere banen werd geleid. Het Provinciaal Bestuur van Noordbrabant, dat in die tijd niet beschikte over deskundigen op agrarisch gebied, besloot de ter goedkeuring door gemeenten ingezonden raadsbesluiten die de grondpolitiek raakten, aan het Staatsbosbeheer om advies te zenden. Daarnaast werd bereikt, dat gemeenten, die over een bepaalde oppervlakte woeste grond beschikken, voor de bebossing daarvan financiële en technische hulp van de staat kunnen verkrijgen. Deze regeling, aanvankelijk vastgelegd in een Kon. Besluit (27 juli 1907) vinden wij later terug in de „Boschwet 1922” (artikel 8). Van deze regeling is vrijwel door alle gemeenten die daarvoor in aanmerking kwamen, gebruik gemaakt. Zoals bekend is vinden wij de aldus aangelegde gemeentebossen vooral in Noordbrabant en Noord-Limburg, doch ook op de Noordoost-Veluwe. De bescherming, van deze veelal zeer brandgevaarlijke op heidevelden aangelegde jonge bossen, tegen het vuur vroeg bijzondere aandacht. Op initiatief van van Dissel hebben de gezamenlijke gemeenten een onderlinge bosbrand verzekering (O.G.B.) opgericht, waardoor de belang-

stelling van de gemeenten voor het bosbezit werd vergroot en de saamhorigheid bevorderd.

Bij meer dan een gelegenheid hebben Provinciale en Gemeentelijke autoriteiten blijk gegeven van hun grote waardering voor het werk dat onder de leiding van van Dissel door het Staatsbosbeheer in Noordbrabant is verricht.

Op het 66e Ned. Landhuishoudkundig Congres in 1914 heeft van Dissel een inleiding gehouden over de resultaten van deze gemeentelijke bossingen en daarin tevens de denkeelden verweven, die hij ten aanzien van de mogelijkheden voor een blijvende instandhouding van het bos in Nederland huldigde. Duidelijker nog deed hij dit in een artikel in „de Gids” 1925, no. 8, waarin hij tot de conclusie komt dat de Nederlandse bosbouw zich meer en meer beweegt in de richting van het gemeenschapsbos.

Van Dissel verdiepte zich gaarne in de geschiedenis. Veel geschiedkundige gegevens vinden wij in zijn bijdrage over de bosbouw in „de Nederlandsche Landbouw in het tijdvak 1813—1913” en in zijn bijdrage in het gedenkboek ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van het Staatsbosbeheer, getiteld: „Een en ander over de ontwikkeling van de bosbouw in de 19e eeuw”.

Behalve de bossen zelf, die in het voorgaande in hoofdzaak aan de orde zijn geweest, hadden ook de bomen buiten het bos, die zoveel bijdragen tot de schoonheid van ons land, de volle belangstelling van van Dissel.

Reeds in 1916 werd de eerste regeling getroffen met de Rijkswaterstaat over het adviseren bij voorgenomen vellingen van beplantingen langs rijkswegen. Deze eerste opzet, nadien verbeterd en uitgebreid, heeft geleid naar de huidige regelingen, waarbij, zowel aan de tracés, mede in verband met natuurwetenschappelijk waardevolle terreinen, als aan de vormgeving van de weg en de beplantingen, in verband met het omliggende landschap, alle aandacht wordt geschonken. Dankzij zijn contacten met provinciale besturen konden ook voor verscheidene provinciën regelingen worden getroffen over het adviseren bij de aanleg en instandhouding van beplantingen langs provinciale wegen.

Toen een van de fraaiste bomen van onze wegbeplantingen, de iep, door de iepenziekte werd bedreigd, was het wederom van Dissel die wegen zocht om het dreigende gevaar af te wenden. Hij was jarenlang de bezielende voorzitter van het Comité inzake Bestudering en Bestrijding van de Iepenziekte en heeft bovendien de vele maatregelen bevorderd en door het Staatsbosbeheer laten uitvoeren om het opsporen en opruimen van zieke iepen mogelijk te maken.

Reeds in 1899, op de 11e algemene vergadering van de Ned. Heide-maatschappij kwam de vraag naar voren welke bepalingen van regeringswege behoorden te worden genomen ter voorkoming en bestrijding van schade aan bossen. Op de 13e algemene vergadering van die maatschappij in 1901 volgde een soortgelijke vraag ter beteugeling van het brandgevaar voor heide en bossen. Een commissie, waarvan van Dissel het secretariaat verzorgde, bracht in 1904 over deze vragen rapport uit. Hoewel wettelijke bepalingen vooralsnog achterwege bleven, ontwikkelde zich geleidelijk een grotere activiteit om bos- en heidebranden te voor-

komen en te bestrijden. Daarnaast kwam geleidelijk veel voorlichting alsmede de bekende waarschuwingen en de bosbrandstatistiek, een en ander in samenwerking tussen de Ned. Heidemaatschappij en het Staatsbosbeheer.

Nadat de in 1913 door de Minister van Landbouw, Nijverheid en Handel ingestelde Commissie voor het doen van voorstellen voor een wettelijke regeling nopens bosbescherming haar rapport had uitgebracht, maakten de oorlogsomstandigheden, in 1917 de afkondiging van de „Nood-Boschwet” noodzakelijk. Deze wet, die door middel van kapverboden de vellingen in het belang van de houtvoorziening en het natuurschoon kon regelen, bracht het Staatsbosbeheer in contact, zowel met de bosbezitter als met de houtgebruiker en de houthandel, waarvan de belangen vaak niet gelijk gericht waren, en soms in strijd moesten worden geacht met het algemeen belang. Het was wederom de grote verdienste van van Dissel dat hij in veel, vaak ingrijpende en gecompliceerde gevallen, door rustig overleg voor belanghebbenden en gemeenschap aanvaardbare oplossingen wist te vinden. Op deze weg voortbouwend heeft van Dissel ook bij de uitvoering van de „Boschwet 1922” steeds een coördinatie van de belangen van bos- en houtbezitters en het gemeenschapsbelang voor ogen gestaan.

Door zijn grote liefde voor het natuurschoon was van Dissel bezorgd, toen in de dertiger jaren, door vele oorzaken het voortbestaan van het particuliere bosbezit, en in het bijzonder van dat van de vele fraaie landgoederen, werd bedreigd. Hij heeft dan ook, in nauwe samenwerking met de A.N.W.B., in het bestuur waarvan hij zitting had, na „het luiden van de noodklok” door de A.N.W.B., tezamen met vele andere belanghebbenden alle medewerking verleend om deze dreiging een halt toe te roepen. Een en ander had tot gevolg, dat in 1928 de „Natuurschoonwet” in het Staatsblad verscheen.

Ook door zijn samenwerking met de Vereeniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland en de Provinciale Landschappen heeft van Dissel zijn krachten ingezet om natuur- en landschapsschoon te bewaren, niet alleen door medewerking met behulp van de wettelijke bepalingen, maar ook door voorlichting, zowel op tentoonstellingen als door het houden van voordrachten en anderszins.

Veel belangstelling toonde van Dissel voor ons vogelleven; hij was jarenlang lid van het hoofdbestuur van de Ned. Vereniging tot Bescherming van Vogels en voorzitter van de afdeling Utrecht van deze vereniging.

Van veel betekenis was de door het Staatsbosbeheer uitgevoerde inventarisatie van het voornaamste natuurschoon in ons land. Deze inventarisatie is de voorloper geweest van latere inventarisaties ten behoeve van de natuurbescherming, die na de oorlog een taak is geworden van de Minister van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen, doch voordien door het Staatsbosbeheer werd verzorgd.

Door de activiteiten op dit gebied werd van Dissel ook geconfronteerd met de noodzaak tot de coördinatie van de belangen van landbouw, bosbouw en natuur- en landschapsschoon, vooral in verband met de uitvoering van ontginningen als object van werkverruiming. Op het 90e Ned. Landhuishoudkundig Congres in 1938 heeft van Dissel op de noodzaak van voorzichtigheid bij de uitvoering van ontginningswerkzaam-

heden gewezen en maatregelen bepleit, die in de „Natuurbeschermingsbeschikking 1940” zijn terug te vinden.

Het zou te ver voeren, al hetgeen van Dissel in het belang van de bosbouw en het natuurschoon gedaan volledig te bespreken. Eén uitzondering wil ik nog maken en wel voor het belangrijke aandeel, dat van Dissel heeft gehad in de werkzaamheden van de Bosplan-Commissie, die de Gemeente Amsterdam uitvoerig en diepgaand heeft geadviseerd over de opzet en de wijze van aanleg van het Amsterdamse Bos. De grote waardering voor het werk van deze commissie, waarvan hij voorzitter was en vooral het grote succes van deze bosaanleg en het gebruik, dat duizenden van dit bos maken om nieuwe levenskracht op te doen, hebben van Dissel een grote genoegdoening gegeven.

Ik heb getracht in het voorgaande zijn loopbaan te volgen en daarbij mogen bemerken dat van Dissel er in is geslaagd door een intens medeleven in de maatschappelijke ontwikkeling de goede ogenblikken te kiezen om de belangen van het bos en van alles wat daarmee verband houdt met kennis van zaken en overtuigingskracht naar voren te brengen, waarbij een juiste en vooruitziende blik richting gaf aan zijn streven.

Wij mogen ons gelukkig prijzen in de eerste 35 jaar van deze eeuw een man als van Dissel in ons midden te hebben gehad. Wij blijven van Dissel, voor alles wat hij voor de bosbouw en het natuurschoon in ons land heeft gedaan zeer veel dank verschuldigd.

F. W. Malsch.

E. D. VAN DISSEL EN DE NEDERLANDSE BOSBOUW VERENIGING

Op 7 november j.l. overleed op 87-jarige leeftijd E. D. van Dissel, (19-8-1872—7-11-1959) oud-Directeur van het Staatsbosbeheer, die met recht de grondlegger van deze staatsdienst kan worden genoemd. Hem werd reeds op jeugdige leeftijd (1902) de leiding van deze toen nog zeer jonge staatsdienst (1899) toevertrouwd, en hij heeft deze in zijn 35-jarige loopbaan weten te ontwikkelen van een klein domeinbeheer tot een onmisbaar apparaat van staatszorg voor de instandhouding van het Nederlandse bos met zijn zo veelzijdige belangen.

Zijn zeer grote verdiensten in deze zijn bij zijn aftreden als directeur van het Staatsbosbeheer (1937) uitvoerig geschetst door Jager Gerlings (N.B.T. 1937, blz. 329—345) en nog eens belicht in het hieraan voorafgaand „In Memoriam” van de kortgeleden afgetreden directeur van Staatsbosbeheer, Malsch.

Voor de Nederlandse Bosbouw Vereniging heeft van Dissel vanaf haar oprichting (1910) grote belangstelling gehad en hij heeft haar doelstelling — het bevorderen van de gedachtenwisseling over, en het onderzoek van bosbouwvraagstukken — steeds zeer krachtig gesteund.

De Nederlandse Bosbouw Vereniging heeft van Dissel als blijk van erkentelijkheid voor zijn zeer vele bemoeiingen op dit gebied, op 8 oktober 1937 tot lid van verdienste benoemd.

Hoe zeer van Dissel deze band met de Nederlandse Bosbouw Vereniging heeft gewaardeerd, blijkt, uit het feit dat hij in zijn testament de Nederlandse Bosbouw Vereniging heeft benoemd tot erfgename van een derde gedeelte van zijn nalatenschap en dat hij bovendien de Nederlandse Bosbouw Vereniging een legaat van f 1500 in contanten heeft vermaakt, met het verzoek dit legaat afzonderlijk te administreren en te beleggen, teneinde de rente daarvan zoveel mogelijk aan te wenden voor de gehele of gedeeltelijke bekostiging van studiereizen en het bijwonen van congressen in het belang van de boscultuur door personen, die, naar het oordeel van het Bestuur van de Nederlandse Bosbouw Vereniging daarvoor het meest in aanmerking komen.

Verder vermeldt het testament dat het hem aangenaam zou zijn, wanneer mede met het behulp van dit legaat een fonds werd opgericht, hetwelk ten doel zou hebben om uit de opbrengst van zijn middelen studiereizen en het bijwonen van congressen, alles in het belang van de boscultuur, te bekostigen.

Voorts wordt ten aanzien van de Nederlandse Bosbouw Vereniging als derde erfgename van de nalatenschap gesteld, dat met het haar als erfgename toekomende dient te worden gehandeld op de wijze als hiervoor onder het haar gemaakte legaat is aangegeven.

Het Bestuur van de Nederlandse Bosbouw Vereniging heeft deze uiterste wil van van Dissel met grote dankbaarheid aanvaard, en het zal aan de rente van het met deze gelden te stichten „E. D. van Dissel-fonds” een geheel met zijn wens overeenkomende bestemming geven.

Wij zijn diep ontroerd over de wijze, waarop deze grote pionier van de Nederlandse bosbouw uiting heeft willen geven van zijn grote waardering voor de ideële doelstelling van onze vereniging.

Namens het Bestuur
der Nederlandse Bosbouw Vereniging

De Voorzitter,
J. H. BECKING.